

Kritik mot Polismyndigheten i Hallands län och åklagare vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Halmstad, för handläggningen av en förundersökning där den misstänkte var under 18 år

---

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Polismyndigheten i Hallands län och åklagare vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Halmstad, för handläggningen av en förundersökning.

AA uppgav bl.a. att hennes son BB, som var 16 år, hämtades av polis den 1 maj 2005 misstänkt för våldtäkt. Hon hade inte möjlighet att följa med men bad om att bli underrättad om vad som hände med sonen. Polisen hörde inte av sig till henne utan hon fick själv ta kontakt med polismyndigheten för att få information. Först den 3 maj fick socialförvaltningen, genom sonens advokat, kännedom om att BB var anhållen. Den 25 augusti friades sonen i tingsrätten. Det dröjde ända till den 15 september innan polisen underrättade dem om att föremål som tagits i beslag skulle återlämnas.

Utredning

Handlingar fordrades in från åklagarkammaren i ärende 405A-1612-05 och från polismyndigheten i ärendena K10581-05 och K10808-05. Vidare inhämtades muntliga upplysningar från polisen. Följande framkom.

På natten den 1 maj beordrades en polispatrull till viss adress med anledning av en anmäld våldtäkt (K10581-05). BB utpekades som gärningsman. Samma förmiddag hämtades BB till förhör efter beslut av åklagare och en husrannsakan verkställdes, vid vilken kläder och en mobiltelefon togs i beslag. AA underrättades vid hämtningen om att förhör skulle hållas med sonen. Hon uppgav att hon inte kunde närvara. Förhör hölls med BB samma dag. Han delgavs då misstanke om våldtäkt alternativt sexuellt utnyttjande och underrättades om sin rätt till försvarare. Ingen representant för socialtjänsten eller offentlig försvarare var närvarande vid förhöret. Åklagare anhöll därefter BB.

Den 3 maj polisanmälde (K10808-05) en annan målsägande att BB våldtagit henne vid två tillfällen, dels på en strand sommaren 2003, dels våren 2004. Samma dag

hördes BB, först upplysningsvis rörande den anmälda våldtäkten sommaren 2003 och därefter delgavs han i ett förhör misstanke om våldtäkt våren 2004. Åklagare gav den 3 maj in en häktningsframställning till Varbergs tingsrätt i vilken hon bl.a. angav att BB önskade en offentlig försvarare. Samma dag uppmärksammades att socialnämnden inte hade underrättats om att BB var misstänkt för våldtäkt och att han var anhållen. Nämnden underrättades påföljande dag. Socialnämnden beslutade då att omedelbart omhänderta BB enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Åklagaren hävde anhållandet och återkallade häktningsframställningen. Den 19 juli hävde åklagaren beslagen och föremålen lämnades ut till AA den 15 september.

Ärendet remitterades till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av ärendet, särskilt i nedan angivna hänseenden.

1. När och på vilket sätt vårdnadshavaren underrättades i enlighet med reglerna i 5 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL?
2. När och på vilket sätt socialnämnden underrättades i enlighet med bestämmelserna i 6 och 7 §§ LUL?
3. Vilka åtgärder polismyndigheten vidtog beträffande den unges rätt till offentlig försvarare, kontakt med åklagaren i frågan m.m.?
4. Anledningen till att AA:s son hördes upplysningsvis den 3 maj 2005 beträffande händelsen på stranden sommaren 2003?
5. Vad AA anfört i sin JO-anmälan beträffande polismyndighetens underlåtenhet att kontakta henne.
6. I början av maj 2005 togs en påse med kläder och en mobiltelefon i beslag från AA:s son. Åklagaren hävde beslagen den 19 juli 2005 och den 15 september 2005 hämtade AA ut föremålen. – När fick polismyndigheten kännedom om att beslagen var hävda samt när underrättades sedan AA och sonen om att så var fallet och att föremålen kunde hämtas ut?

Polismyndigheten (dåvarande länspolismästaren CC) anförde i en sammanfattande bedömning följande (yttrandet i övrigt bifogas som bilaga 1 till detta beslut).

Polismyndigheten har underlåtit att kalla AA till förhören den 3 maj 2005 och att underrätta och kalla henne till förhöret den 14 juni 2005 trots att så bort ske. Polismyndigheten har också dröjt med att omedelbart underrätta socialnämnden om misstankarna mot BB och i vart fall underlåtit att kalla företrädare för socialnämnden till förhören den 3 maj 2005.

Polismyndigheten kunde vidare omedelbart ha hört med AA viken försvarare som skulle utses för BB. Om hon tidigt fått tillfälle att utse en försvarare kan det inte uteslutas att denne kunde ha varit närvarande vid förhören den 3 maj 2005. Polismyndigheten kunde också ha påmint åklagaren och mer aktivt verkat för att en offentlig försvarare tidigare hade förordnats för BB.

Polismyndigheten har alltså i vissa hänseenden brustit i sina skyldigheter bl.a. mot AA. Samtidigt kan det konstateras att polismyndigheten haft fortlöpande kontakter med AA under den tid BB varit frihetsberövad. Polismyndigheten beklagar ändå att

AA har uppfattningen att polismyndigheten inte varit tillräckligt aktiv i detta hänseende.

Det har också framkommit att polismyndigheten brustit i sin dokumentations- skyldighet i några hänseenden.

Polismyndigheten ser allvarligt på att utredningarna mot BB i alla delar inte skötts på ett bra sätt. Jag utgår från att bristerna är tillfälliga då de aktuella utredarna är mycket erfarna, kompetenta och arbetar utifrån de etiska värdegrunder som ska prägla polisens arbete. De aktuella utredarna har specialuppgifter och handlägger inte i första hand ungdomsmål. Det i kombination med stor arbetsbörda och tidspress kan vara en orsak till att förbiseenden och brister uppstått i de nu aktuella utredningarna.

Jag har i juni 2006 givit chefen för Länskriminalpolisen (LKP) vid polismyndigheten i uppdrag att se över handläggningen av våldtäktsärenden. Polismyndigheten genomgår för närvarande vissa organisatoriska förändringar. Ärenden där unga personer kan misstänkas för allvarliga sexuella övergrepp kommer att handläggas vid LKP:s särskilda utredningsrotel. Särskilda befattningshavare vid LKP kommer dessutom inom kort att utses med s.k. processansvar för bl.a. utredningar med unga lagöverträdare och allvarliga sexuella övergrepp. De processansvariga kommer att få till uppgift att se till att kompetensen hos utredarna både breddas och fördjupas.

Bitr. chefen för LPK, kriminalkommissarien DD, har nyligen till utredarna inom polismyndigheten skickat ut en sammanställning av de bestämmelser som reglerar ungdomsmålen. Jag kommer att uppdra till chefen för LKP att särskilt tillse att kunskapen om regelsystemet beträffande unga lagöverträdare sprids även till de utredare som normalt inte handlägger ungdomsmål. Chefen för LKP kommer också att få i uppdrag att kontrollera och påminna om vikten av att kontakter och åtgärder dokumenteras på ett tillförlitligt sätt. DD har också under juni 2006 givit anvisningar om vilka rutiner som ska tillämpas för att säkerställa en säker beslagshantering. Jag kommer under året följa upp att dessa följs.

Ärendet remitterades därefter till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av ärendet, särskilt i nedan angivna hänseenden.

1. Vilka överväganden gjorde åklagaren beträffande den unges rätt till offentlig försvarare och vilka eventuella åtgärder vidtog åklagaren i den frågan?
2. Vilka överväganden föranledde åklagaren att besluta att AA:s son skulle höras upplysningsvis den 3 maj 2005 beträffande händelsen på stranden sommaren 2003? Inleddes det en utredning enligt 31 § LUL eller bedrevs det en förundersökning?
3. I början av maj 2005 togs en påse med kläder och en mobiltelefon i beslag från AA:s son. Åklagaren hävde beslagen den 19 juli 2005 och den 15 september 2005 hämtade AA ut föremålen. – Hur och när underrättades polismyndigheten om att beslagen var hävda?

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren EE) kom in med ett yttrande jämte upplysningar från bl.a. vice chefsåklagaren FF och kammaråklagaren GG. (De två sistnämndas upplysningar bifogas som bilaga 2 till detta beslut).

EE gjorde följande bedömning.

Av 24 § LUL framgår att för en misstänkt som inte har fyllt 18 år skall offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han saknar behov av försvarare.

I förevarande fall hämtades den misstänkte till förhör den 1 maj 2005 såsom misstänkt för sexuellt utnyttjande. Misstanken ändrades till att avse våldtäkt och

jouråklagare meddelade beslut om anhållande kl. 13.10. Den misstänkte var vid aktuellt tillfälle 16 år och 9 månader.

Det är uppenbart att en framställning om förordnande av offentlig försvarare borde ha gjorts tidigare än som nu faktiskt blev fallet. Framställning om förordnande av försvarare skedde först den 3 maj 2005. Misstanken avsåg allvarlig brottslighet. Om framställning om förordnande av försvarare inte hade kunnat ske till jourdomstol den 1 maj så skulle framställning i vart fall ha skett den 2 maj. Åklagaren som tilldelats ärendet den 2 maj har gett en förklaring till att en framställning inte skedde då. Framställning gjordes den 3 maj i samband med häkningsframställning.

Av 21 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken följer att om den misstänkte är under arton år utses försvarare av den som har vårdnaden om honom. Så har inte skett.

Enligt Åklagarmyndighetens bedömning är det uppenbart att den misstänkte varit i behov av försvarare och att denna fråga inte handlagts på ett fullt godtagbart sätt.

Riksåklagaren har numera gett ut riktlinjer för handläggning av ungdomsärenden (2006:3). Avsnitt 4 behandlar frågan om offentlig försvarare.

Såvitt avser den under nr 2 i remissen berörda frågan tolkar myndigheten åklagarens upplysningar på det sättet att det inte var fråga om en utredning jämlikt 31 § LUL utan utfrågningen skedde inom ramen för den inledda förundersökningen. Åklagaren borde enligt myndighetens bedömning noggrant ha övervägt graden av misstanke beträffande den aktuella gärningen och mycket talar för att vederbörande borde ha hörts först efter det att han delgetts misstanke om brott.

Enligt uppgift från åklagaren expedierades beslut om hävande av beslag till polisen samma dag som besluten fattades.

AA bereddes tillfälle att kommentera remissvaren.

Bedömning

På natten den 1 maj 2005 beordrades polis till viss adress med anledning av en misstänkt våldtäkt. Samma förmiddag hämtades BB, som var 16 år, utan föregående kallelse till ett förhör vid vilket han delgavs misstanke om våldtäkt alternativt sexuellt utnyttjande. Därefter anhölls han. Den 3 maj anmälde en annan målsägande att hon blivit utsatt för våldtäkt av BB vid två tillfällen, dels år 2003, dels år 2004. Förundersökning inleddes. BB hördes därefter upplysningsvis rörande den första händelsen och delgavs misstanke om brott beträffande den andra.

Mitt beslut i detta ärende gäller i huvudsak frågor av grundläggande betydelse för underårigas rättssäkerhet som rätt till försvarare, underrättelse och kallelse av vårdnadshavare och företrädare för socialtjänsten till förhör med en ung misstänkt och genomförande av förhör med den unge.

Medverkan av vårdnadshavare, företrädare för socialtjänsten och offentlig försvarare vid förhören den 1 och 3 maj 2005

Enligt 5 § LUL skall, om någon som inte har fyllt 18 år är skäligen misstänkt för brott, vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge omedelbart underrättas samt kallas till förhör som hålls med den unge, om detta inte är till men för utredningen eller det annars finns särskilda skäl mot det.

Som exempel på situationer där underrättelse och kallelse får underlåtas på grund av att det finns särskilda skäl nämns i förarbetena att det uppenbarligen rör sig om

en förseelse av mycket bagatellartat slag eller att det kan antas att det skulle vara till större skada än nytta för den unge om vårdnadshavaren underrättas. Som ett annat exempel anges att ett förhör med den unge av utredningsskäl måste hållas omedelbart men hans vårdnadshavare inte kan nås. Att notera är vidare att vårdnadshavaren inte behöver och inte heller har någon ovillkorlig rätt att vara närvarande i förhørsrummet när den unge hörs (prop. 1994/95:12 s. 97).

Om någon som inte har fyllt 18 år är skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa, skall socialnämnden genast underrättas (6 § LUL). Vid förhör med underårig som är misstänkt för sådant brott skall företrädare för socialtjänsten närvara om det är möjligt och det kan ske utan men för utredningen (7 § LUL). Att en person från socialtjänsten är närvarande innebär ett stöd för den unge samtidigt som socialtjänsten får information om brottet och omständigheterna kring detta. Vidare kan på ett tidigt stadium kontakt etableras med den unge liksom med hans föräldrar (a. prop. s. 67).

BB var misstänkt för ett allvarligt brott. Såvitt framgår av utredningen saknades det anledning att frångå huvudregeln att AA som vårdnadshavare skulle kallas till förhören med honom. I samband med att BB hämtades till förhör fick AA kännedom om brottsmisstanken mot honom och att förhör skulle hållas med honom. Hon uppgav då att hon inte kunde närvara. Det saknas anledning att kritisera polisens handlande i detta skede. AA borde dock givetvis ha underrättats och kallats till förhör som hölls den 3 maj respektive den 14 maj.

Av utredningen framgår också att socialnämnden underrättades först den 4 maj om att BB var anhållen. HH, som var en av utredarna den 1 maj, har uppgett att det var ett förbiseende att kontakt inte togs inför det förhör som då hölls.

Polismyndigheten har också påpekat att eftersom det var helgdag kunde det vara svårt att få kontakt med företrädare för socialnämnden och att det också i förevarande fall inte varit möjligt att i god tid, i enlighet med 16 § förundersökningskungörelsen (FUK, 1947:948), underrätta socialtjänsten om förhöret eftersom BB hämtades utan föregående kallelse. Att företrädare för socialtjänsten inte bereddes möjlighet att närvara vid förhören den 3 maj synes ha berott på att JJ, som från den 2 maj var utredare i ärendet, först efter förhören uppmärksammade att socialtjänsten inte hade underrättats.

Det är av hänsyn till omsorgen om den unge viktigt att föreskrifterna i 6 och 7 §§ LUL noga iakttas. Det är särskilt viktigt när det är frågan om en misstanke om ett allvarligt brott. Givetvis borde försök ha gjorts att underrätta socialnämnden redan den 1 maj och bereda företrädare för socialtjänsten möjlighet att närvara vid förhöret den dagen. I det fall att en person hämtas till förhör kan givetvis inte kallelser skickas i god tid utan företrädare för socialtjänsten måste underrättas på annat sätt t.ex. via telefon. Om det inte var möjligt att underrätta socialnämnden på helgdagen borde en sådan underrättelse skett i vart fall den 2 maj. Även till förhören den 3 maj borde givetvis företrädare för socialtjänsten ha kallats. Jag noterar att socialnämnden vidtog ingripande åtgärder när nämnden den 4 maj fick kännedom om att BB var anhållen.

Jag kan vidare konstatera att BB inte vid något av de förhör som ägde rum med honom den 1 respektive 3 maj företräddes av en offentlig försvarare.

Av 24 § LUL framgår att för en misstänkt som inte har fyllt 18 år skall offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han saknar behov av försvarare. När offentlig försvarare skall förordnas, skall undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten.

Bestämmelsen fick sin nuvarande utformning genom en lagändring år 2001. Tidigare gällde föreskriften i 24 § endast den som var tilltalad. Bakgrunden till förändringen var bl.a. att Barnkommittén, som hade i uppdrag att göra en översyn av svensk lagstiftning och praxis i förhållande till FN:s konvention om barnets rättigheter, ansett att det inte var förenligt med konventionens bestämmelser att det fanns en skillnad i förutsättningarna för att ha rätt till offentlig försvarare beroende på var i den rättsliga processen den unge befann sig. I artikel 40.2 i barnkonventionen stadgas att varje barn som misstänks eller åtalas för att ha begått brott skall ha vissa särskilt uppräknade garantier. Det gäller bl.a. att barnet snarast och direkt skall underrättas om anklagelserna mot sig och få juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp vid förberedelse och framläggande av sitt försvar (prop. 2000/01:56 s. 25).

Det föreligger således en stark presumtion för att försvarare skall förordnas för en underårig misstänkt. Det skall vara uppenbart att sådant behov saknas för att detta skall underlåtas.

Om en misstänkt eller dennes vårdnadshavare begär att en offentlig försvarare skall förordnas skall en framställning, genom förundersökningsledarens försorg, omedelbart översändas till domstol oavsett vilken bedömning i saken som förundersökningsledaren gör. Det är rätten som har att pröva om ett behov av offentlig försvarare föreligger.

Även om en misstänkt eller dennes vårdnadshavare uppger att det inte finns behov av en offentlig försvarare eller att det i och för sig finns ett behov men att ett förestående förhör kan genomföras utan försvarare har en förundersökningsledare att på objektiva grunder bedöma om så är fallet. Bedömningen kan således inte enbart överlåtas på den misstänkte eller dennes vårdnadshavare. Vårdnadshavaren kan dock givetvis alltid ha synpunkter på valet av försvarare (jfr 21 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken [RB]).

Av utredningen framgår att BB vid förhöret underrättades om att han var misstänkt för våldtäkt alternativt sexuellt utnyttjande och om sin rätt till försvarare. Efter att han ställt vissa frågor och fått beskedet att en offentlig försvarare fick närvara vid förhöret skall BB ha uppgett att förhöret kunde genomföras utan försvarare närvarande.

För våldtäkt är föreskrivet fängelse i lägst två år. När det är fråga om misstanke om ett så allvarligt brott kan det inte anses uppenbart att behov av försvarare saknas. Mot bakgrund av vad som ovan angetts om de överväganden som låg till grund för lagändringen år 2001 bör, som jag ser det, så långt möjligt eftersträvas att en

försvare förordnas redan vid det inledande förhöret med den misstänkte. Det ankom således på åklagaren, i egenskap av förundersökningsledare, att göra anmälan till rätten om förordnande av offentlig försvarare. I enlighet med 21 kap. 3 § RB skulle i första hand vårdnadshavaren ha fått framföra synpunkter på valet av försvarare.

Det finns inte någonting i utredningen som tyder på att försök att förordna offentlig försvarare gjordes inför förhören den 1 och 3 maj. Det förefaller som om detta ansågs kunna underlåtas med hänsyn till BB:s uppfattning att förhören kunde genomföras utan att försvarare var närvarande.

I det aktuella fallet verkställdes hämtningen under dagtid på en helgdag. Jag har förståelse för att detta kunnat medföra problem att få tag på en offentlig försvarare som kunde medverka vid förhöret. Ansträngningar borde emellertid ha gjorts för att via jourdomstolen få en offentlig försvarare förordnad. Det hade sedan blivit förundersökningsledaren som hade fått bedöma om det var möjligt att avvakta försvararens ankomst och ändå påbörja förhöret inom rimlig tid. Det är emellertid inte möjligt att i efterhand bedöma om det funnits förutsättningar att förordna försvarare som kunnat medverka vid det inledande förhöret. Däremot står det klart att det borde ha varit möjligt att förordna en offentlig försvarare inför förhör som ägde rum den 3 maj.

Som angetts i Åklagarmyndighetens yttrande har i februari 2006, i tiden efter det nu aktuella ärendets handläggning, riktlinjer utfärdats för handläggning av ungdomsärenden (RåR 2006:3) rörande bl.a. frågan om förordnande av offentlig försvarare. I riktlinjerna anges bl.a. att förhör efter beslut om hämtning utan föregående kallelse "som regel" måste hållas utan att försvarare finns att tillgå. Jag utgår från att med detta avses att det inte sällan kan visa sig nödvändigt att i en sådan situation hålla förhör utan närvaro av försvarare. Regeln bör emellertid, enligt min uppfattning, vara att ansträngningar skall göras för att en offentlig försvarare skall kunna medverka redan vid det inledande förhöret, så snart den misstänkte har behov av sådant biträde. Intresset av att förhöret genomförs med en offentlig försvarare närvarande måste sedan vägas mot intresset av att förhöret påbörjas inom rimlig tid.

Åtgärden att höra BB upplysningsvis den 3 maj 2005 beträffande händelsen på stranden sommaren 2003

De 3 maj anmälde en annan målsägande att hon år 2003 och år 2004 blivit utsatt för våldtäkt. Hon uppgav att BB var gärningsman. Målsäganden hördes vid anmälningstillfället och sedan beslutades att förundersökning skulle inledas. Därefter hördes BB om händelserna. Vid det första förhöret, som gällde händelsen sommaren 2003, hördes han upplysningsvis. Vid det andra förhöret delgavs han misstanke om våldtäkt våren 2004.

En förundersökning skall enligt 23 kap. 1 § första stycket RB inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats. Under förundersökningen skall utredas vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligger för åtal

mot honom samt målet så beredas, att bevisningen vid huvudförhandlingen kan förebringas i ett sammanhang (23 kap. 2 § RB).

Enligt 1 kap. 6 § brottsbalken får påföljd inte ådömas för ett brott som någon har begått innan han fyllt 15 år. Barn under 15 år är således inte straffmyndiga och en förundersökning kan inte inledas om det finns misstanke att ett brott har begåtts endast av någon eller några som inte hade fyllt 15 år vid gärningstillfället. Om förundersökning inleds därför att någon eller några av flera misstänkta ungdomar har fyllt 15 år, kan emellertid också ungdomar under 15 år höras inom ramen för förundersökningen.

Om någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott kan i stället en utredning komma att genomföras med stöd av 31 § LUL. En sådan utredning får inledas bl.a. om denna kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser med avseende på den unge.

Polismyndigheten har angett att anledningen till att åklagaren gav direktiv om att BB skulle höras upplysningsvis om händelsen sommaren 2003 var att det var osäkert om BB fyllt 15 år vid detta tillfälle. FF, som var förundersökningsledare, har å sin sida uppgett att förhöret med BB rörande händelsen sommaren 2003 inte gjordes för att utreda den påstådda gärningen. Hon har, som jag uppfattat henne, gett direktiv att BB skulle höras upplysningsvis rörande händelsen i syfte att pröva tillförlitligheten av de uppgifter som målsäganden lämnat i anmälan den 1 maj.

Jag konstaterar till att börja med att det uppenbarligen brustit i kommunikation mellan polis och åklagare eftersom de har olika uppfattning om vilka direktiv som gavs vid tillfället. Vad som är orsaken till missförståndet har inte framkommit och jag tror inte att ytterligare utredningsåtgärder kan bringa klarhet i detta. Jag vill emellertid erinra om vikten av att förundersökningsledaren är tydlig när direktiv lämnas och att förhørsledaren, om något är oklart, förvissar sig om vilka direktiv som gäller för förhöret.

BB var av målsäganden utpekad för att ha gjort sig skyldig till våldtäkt sommaren 2003. Ett förhör med honom rörande den händelsen kunde bara äga rum inom ramen för en förundersökning eller LUL-utredning gällande den aktuella händelsen. Det var av avgörande betydelse för frågan om BB:s straffrättsliga ansvar vid vilken tidpunkt våldtäkten skulle ha ägt rum eftersom BB i mitten av juli 2003 hade fyllt 15 år. Försök borde därför ha gjorts att få klarhet i när den aktuella händelsen skulle ha ägt rum innan BB hördes. Det fick därefter avgöras om han skulle höras och då delges misstanke om brott i en förundersökning eller om åklagaren hade att ta ställning till om en LUL-utredning skulle inledas.

Att höra BB på det sätt som skett utan att delge honom misstanke om brott har medfört en icke obetydlig risk för att BB under förhöret, medvetet eller omedvetet, skulle komma att lämna för honom själv oförmånliga uppgifter, vilka sedermera kunde komma att användas mot honom vid en straffrättslig prövning, utan att han

fått tillfälle att ta ställning till om han önskade biträde av en försvarare under förundersökningen. Jag är starkt kritisk till det sätt som saken hanterades på.

Polismyndighetens kontakter med AA

AA har uppgett att hon inte fick information om vad som hände med sonen annat än när hon själv ringde till polisen. Ingen underrättade t.ex. henne om att en häktningsförhandling skulle äga rum. Vid något tillfälle fick hon ett löfte om att polis skulle höra av sig men det skedde inte.

Som ovan angetts skulle AA ha underrättats och kallats till förhör som hölls med BB den 3 maj. Hon kunde i samband därmed ha erhållit viss information. I likhet med polismyndigheten anser också jag att en vårdnadshavare fortlöpande bör underrättas om vad som sker med den anhållne om det kan ske utan men för utredningen. Det är naturligtvis särskilt angeläget att polis hör av sig när en kontakt har utlovats.

Handläggningen av beslagen

I samband med att BB hämtades till förhör genomfördes en husrannsakan i bostaden vid vilken kläder och en mobiltelefon togs i beslag. Åklagaren hävde beslaget den 19 juli. Först den 15 september fick BB en underrättelse om att föremålen kunde hämtas hos polisen.

Av utredningen har framkommit att en kopia av beslutet att häva beslagen expedierades till polisen samma dag som åklagaren fattade beslutet. Det har dock inte kunnat utredas när polismyndigheten erhöll beslutet eller när en underrättelse till BB skickades. Dokumentationen av vidtagna åtgärder hos polisen har uppenbarligen inte fungerat. Det är givetvis inte godtagbart att det dröjer cirka två månader från det att ett beslag hävs till dess att ägaren underrättas om detta.

Sammanfattning

Det kan sammanfattningsvis konstateras att polismyndighetens och åklagares handläggning av den aktuella brottsutredningen har varit behäftad med åtskilliga fel och brister, som bl.a. har inneburit att regler av grundläggande betydelse för den enskildes rättssäkerhet har åsidosatts. De förtjänar därför kritik. Jag ser särskilt allvarligt på det förhållandet att BB hördes upplysningsvis angående misstanken om våldtäkt sommaren 2003 utan att varken hans vårdnadshavare, företrädare för socialtjänsten eller en offentlig försvarare var närvarande. FF förtjänar därför allvarlig kritik.

Vad som i övrigt framkommit föranleder inte någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.

Bilaga 1 till JO:s beslut i ärende 1548-2006

Polismyndighetens upplysningar och yttrande

Söndagen den 1 maj 2005 kl. 02.18 anmälde KK till Polismyndighetens i Hallands län länskommunikationscentral att hon under natten våldtagits i Åsa inom Kungsbacka kommun av BB, född i juli 1988. Polismyndigheten inledde förundersökning och vidtog ett flertal inledande förundersökningsåtgärder under natten (1302-K10581-05).

Statsåklagaren i Göteborg, LL, som fullgjorde åklagarjouren, övertog ledningen av förundersökningen och beslutade den 1 maj 2005 kl. 08.50 bl.a. att BB skulle hämtas till förhör utan föregående kallelse och att husrannsakan skulle genomföras för att söka efter kläder som kunde vara av intresse för utredningen. Polis hämtade BB i bostaden den 1 maj 2005 kl. omkring 09.30. Jourhavande förundersökningsledare vid polismyndigheten, kriminalinspektören HH och kriminalinspektören MM övertog samma dag kl. omkring 09.00 handläggningen vid polismyndigheten. MM påbörjade förhöret med BB kl. 11.30 på polisstationen i Kungsbacka. HH var närvarande vid förhöret som förhörsvittne.

HH föredrog ärendet för LL som den 1 maj 2005 kl. 13.10 beslutade att anhålla BB såsom skäligen misstänkt för våldtäkt i Åsa den 1 maj 2005. I samband med anhållningsbeslutet meddelade åklagaren restriktioner som begränsade BB:s möjligheter att meddela sig med omvärlden. Kammaråklagaren i Göteborg, NN, som då övertagit jouransvaret, beslutade samma dag kl. 17.40 att anhållningsbeslutet skulle kvarstå.

På morgonen måndagen den 2 maj 2005 utsågs kriminalinspektören i Kungsbacka, JJ, till ansvarig handläggare vid polismyndigheten. Bitr. chef vid den aktuella utredningsroteln var kriminalinspektören OO. Ledningen av förundersökningen övergick samma dag till vice chefsåklagaren vid Åklagarkammaren i Halmstad, FF. FF beslutade den 2 maj 2005 kl. 14.45 att anhållningsbeslutet skulle kvarstå.

Den 3 maj 2005 polisanmälde PP att även hon utsatts för våldtäkt av BB, dels vid ett tillfälle i Åsa sommaren 2003 och dels vid ett tillfälle i Åsa våren 2004. Förundersökning härom inleddes av polismyndigheten den 3 maj 2005 kl. 15.15 (1302-K10808-05). FF övertog omgående ledningen av även denna förundersökning.

I förundersökningsprotokollet avseende sistnämnda polisanmälan redovisas två protokoll av den 3 maj 2005 med förhör av BB, dels ett som pågått kl. 15.28-15.36 och dels ett förhör som pågått kl. 15.37-15.45. Vid det första förhöret har antecknats att BB hörts som "annan" och att förhöret avsåg våldtäkt sommaren 2003. I det andra förhörprotokollet har antecknats att BB delgivits misstanke om våldtäkt sommaren 2004, att han underrättats om sin rätt till försvarare och att han godtar den försvarare som rätten förordnar.

FF begärde den 3 maj 2005 BB häktad som på sannolika skäl misstänkt för våldtäkt alt. sexuellt tvång och försök till våldtäkt i Åsa sommaren 2004 samt våldtäkt i Åsa den 1 maj 2005.

Advokaten QQ förordnades den 3 maj 2005 som offentlig försvarare för BB.

Åklagaren hävde anhållningsbeslutet den 4 maj 2005 kl. 14.55. Samma dag omhändertogs BB enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

BB hördes ånyo den 14 juni 2005 som misstänkt för våldtäkten i Åsa sommaren 2003. I förhörprotokollet har antecknats att advokaten QQ och socialsekreteraren RR var närvarande vid det förhöret.

BB var 16 år då han hördes av polisen i maj och juni 2005. Fängelse kan följa för de aktuella brotten.

Den 23 mars 2006 anmälde BB:s mor, AA, till Justitieombudsmannen (JO) att hon ansåg att åklagare och polismyndigheten förfarit felaktigt i vissa hänseenden under förundersökningarna.

JO har begärt upplysningar och yttrande över handläggningen vid polismyndigheten. Polismyndighetens akter och Åklagarkammarens i Halmstad tvångsmedelsblanketter har varit tillgängliga. Upplysningar har inhämtats från HH, JJ och assistenten i Kungsbacka, SS.

När och på vilket sätt underrättades vårdnadshavaren i enlighet med reglerna i 5 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL)

Åklagare ska enligt 3 § LUL vara förundersökningsledare i utredningar av nu aktuellt slag. Det följer av 5 § LUL att polismyndigheten är skyldig att omedelbart underrätta och personligen kalla vårdnadshavare till förhör med en person som inte fyllt 18 år. Bestämmelsen medger vissa undantag. Uppstår fråga om att medge undantag ska saken enligt polismyndighetens uppfattning alltid underställas förundersökningsledarens prövning.

21 kap 3 § andra stycket rättegångsbalken (RB) stadgar att försvarare för den unge utses av vårdnadshavaren. Även detta förhållande medför att polismyndigheten utan dröjsmål bör kontakta vårdnadshavaren.

Det har inte framkommit skäl att inte underrätta och kalla AA till förhören med BB.

I samband med att BB hämtades till förhöret den 1 maj 2005 träffade polismännen AA. Av förhørsprotokollet, HH:s yttrande och AA:s inläga till JO framgår att AA då underrättats om att BB medtogs för att förhöras i anledning av misstanke om visst sexualbrott. Av HH:s yttrande och AA:s inläga framgår också att hon ansett sig vara förhindrad att närvara vid förhöret. AA har alltså omedelbart underrättats om och i praktiken kallats till förhöret den 1 maj 2005. Med beaktande av att åklagaren beslutat att hämta BB till förhör och att detta av rättsäkerhets- och utredningsskäl borde genomföras utan dröjsmål bör sättet för underrättelse och kallelse av AA enligt polismyndighetens uppfattning kunna godtas.

Av HH:s yttrande och av AA:s inläga framgår vidare att AA haft fortlöpande kontakt med företrädare för polismyndigheten och att hon den 3 maj underrättats om att ytterligare förhör skulle hållas samma dag med BB.

Polismyndigheten har underlåtit att personligen kalla AA till förhören den 3 maj 2005 och, såvitt framkommit, att underrätta och personligen kalla henne till förhöret den 14 juni 2005 trots att så bort ske.

När och på vilket sätt underrättades socialnämnden i enlighet med bestämmelserna i 6 och 7 §§ LUL

Det följer av 6 § LUL att polismyndigheten genast ska underrätta socialnämnden när en person som inte fyllt 18 år är skäligen misstänkt för ett allvarligt brott. Enligt 7 § LUL ska företrädare för socialnämnden om möjligt närvara vid förhör när den unge ska höras för sådant brott om det kan ske utan men för utredningen. Enligt 16 § förundersökningskungörelsen (1947:948) (FUK) ska socialnämnden, om hinder inte möter, i god tid underrättas om tid och plats för förhöret. Detsamma gäller i fråga om förhör i andra fall med barn som inte fyllt 20 år, om det finns skäl till antagande att vad som förekommit bör föranleda ingripande från socialnämnden.

Fråga om det är möjligt för företrädare för socialnämnden att närvara vid förhör ankommer på dem. Fråga om socialnämndens närvaro vid förhöret kan vara till men för utredningen ska enligt polismyndighetens uppfattning alltid underställas åklagaren för prövning. Det har inte framkommit att det skulle ha varit till men för utredningen om företrädare för socialnämnden närvarit vid förhören med BB. Det fanns också skäl att anta att vad som förekommit bort föranleda ingripande från socialnämnden. Socialnämnden ingrep också mot BB den 4 maj 2005.

HH har i sitt yttrande lämnat uppgifter av innebörd att han inte vill fransäga sig sitt ansvar för att socialnämnden inte kontaktades, att han i och för sig känner till att socialnämnden ska underrättas vid allvarligare brottsmisstankar mot unga personer, att han normalt inte handlägger ungdomsbrott, att han av förbiseende inte sökt kontakt med socialnämnden samt att han hade uppfattningen att det var svårt att få tag i dem under jourtid.

Såvitt framgår av handlingarna har polismyndigheten haft kontakt med företrädare för socialnämnden i ärendet den 3 maj 2005 och lämnat närmare information påföljande dag. Det var JJ som uppmärksammade OO om att kontakt med socialnämnden inte tagits direkt. Polismyndigheten har således inte underrättat socialnämnden så snart detta kunnat ske. Om socialnämnden inte kunnat nås under helgen borde kontakt i vart fall ha tagits med dem måndagen den 2 maj 2005. Företrädare för socialnämnden har således inte heller beretts möjlighet att närvara vid förhören den 1 och 3 maj 2005.

Som anförts ovan var det angeläget från rättssäkerhets- och utredningssynpunkt att snarast verkställa åklagarens beslut att hämta BB till förhör den 1 maj 2005. Det kan, så här i efterhand, ifrågasättas om inte hinder skulle ha förelegat att i god tid underrätta företrädare för socialnämnden om tid och plats för det förhöret.

Som framgår inledningsvis var socialsekreteraren RR närvarande vid förhöret den 14 juni 2005.

Wilka åtgärder vidtog polismyndigheten beträffande den unges rätt till offentlig försvarare, kontakt med åklagaren i frågan m.m.

Det följer av 21 kap 3, 3 a §§ och 23 kap 5 § RB, 24 § LUL samt 12 § FUK att det förelåg en skyldighet att tillse att en offentlig försvarare förordnades för BB redan under förundersökningen och att åklagaren snarast hade att anmäla detta till rätten. Om den misstänkte är under 18 år utses försvarare av den som har vårdnaden för honom.

När en ung person misstänks för ett allvarligt brott är det enligt polismyndighetens uppfattning särskilt viktigt att den misstänkte snarast får en försvarare. Enligt polismyndighetens uppfattning bör förhör med unga misstänkta avseende allvarlig brottslighet normalt inte hållas utan att försvarare är närvarande. Om den unge hämtats till förhör utan föregående kallelse måste dock som regel förhör hållas utan att försvarare finns att tillgå (Jfr Riksåklagarens riktlinjer för handläggning av ungdomsärenden 19 juni 2006, RÅR 2006:3).

Det är åklagaren som ansvarar för att en ung person som är misstänkt för allvarlig brottslighet utan dröjsmål får en offentlig försvarare. Åklagaren ansvarar också ytterst för formerna för förhören. Åklagaren bör t.ex. se till att försvarare närvarar vid förhör när så är påkallat även om en offentlig försvarare ännu inte utsetts. Det ankommer dock på polismyndighetens utredare att påminna om och verka för detta.

Av förhørsprotokollet den 1 maj 2005 framgår att BB underrättats om att han var misstänkt för våldtäkt alt. sexuellt ofredande och hade rätt till försvarare. HH har därutöver uppgivit att BB ställt frågor om försvarare och fått beskedet att en sådan fick närvara vid förhöret vilket var en fördel om han ville ställa frågor samt att BB ansåg att förhöret kunde hållas utan försvarare.

HH har vidare uppgivit att han inte minns om frågan om försvarare tagits upp vid hans föredragning för åklagaren efter förhöret den 1 maj 2005 men att han ”utgår från det”.

I det första förhørsprotokollet av den 3 maj 2005 har inga noteringar angående försvararfrågan gjorts. Vid det påföljande förhöret samma dag har BB underrättats om misstanke om våldtäkt i Åsa sommaren 2004 och om sin rätt till försvarare varvid BB uppgivit att han godtar den försvarare som rätten förordnar.

Av handlingarna i akten framgår att FF i häktningsframställan den 3 maj 2005 uppgivit att BB önskade offentlig försvarare och att han godtog den rätten förordnar. Advokaten QQ förordnades som BB:s offentlige försvarare samma dag.

Som framgår inledningsvis var advokaten QQ närvarande vid förhöret den 14 juni 2005.

Vad som kan ha sagts i samtalen mellan åklagare och polisens utredare angående försvararfrågan kan inte närmare utredas av polismyndigheten. Med beaktande av vad HH anför och att ansvariga åklagare måste ha varit medvetna om att förhören den 1 och 3 maj 2005 hölls utan försvarare finns det dock enligt polismyndighetens

uppfattning anledning att anta att frågan uppkommit i samtal mellan åklagarna och polismyndighetens utredare.

Polismyndigheten kunde omgående ha kontaktat AA för att efterhöra vem som skulle utses som försvarare för BB. Om så skett är det möjligt att denne i vart fall hade kunnat närvara vid förhören den 3 maj 2005.

Anledningen till att AA:s son hördes upplysningsvis den 3 maj 2005 beträffande händelsen på stranden sommaren 2003

Av 15 § FUK framgår bl.a. att förhör med barn som misstänks för att före 15 års ålder ha begått brott får hållas endast efter medgivande av undersökningsledaren. Även utan medgivande får dock ställas de frågor till barnet som oundgängligen behövs för att klarlägga om barnet har begått brottet.

JJ har uppgivit att osäkerhet förelegat om BB varit 15 år vid den ifrågasatta våldtäkten sommaren 2003 i Åsa. Åklagaren har därför givit direktiv till JJ att BB vid förhöret den 3 maj 2005 skulle höras upplysningsvis ("som annan") om den händelsen.

Polismyndigheten har således följt åklagarens direktiv i denna del. Polismyndigheten finner dock att man genom att höra BB upplysningsvis om den ifrågasatta våldtäkten sommaren 2003 inte kan gå runt reglerna t.ex. om försvarare eller skyldigheten att underrätta och kalla vårdnadshavare samt företrädare för socialnämnden till förhör med den unge. Om en utredning i denna del kan anses vara inledd enligt 31 § LUL skall självfallet bestämmelserna i 32-38 §§ LUL också följas.

Ang. vad AA anför i sin JO-anmälan beträffande polismyndighetens underlåtenhet att kontakta henne

Enligt polismyndighetens uppfattning ska en vårdnadshavare fortlöpande men i rimlig omfattning genom polisens försorg informeras om vad som sker under en förundersökning där en ung person misstänks för ett allvarligt brott om det kan ske utan men för utredningen. Detta gäller naturligtvis särskilt om den unge är frihetsberövad. Frågan om det kan vara till men för utredningen att hålla vårdnadshavaren informerad i olika hänseenden bör enligt polismyndighetens uppfattning underställas åklagaren.

AA har framfört kritik mot att polismyndigheten under tiden 1-4 maj 2005 inte tillräckligt aktivt tagit kontakt med henne i anledning av förundersökningen mot BB.

Det har inte framkommit att det skulle vara till men för utredningen att i stort fortlöpande informera AA om förundersökningen och om BB:s situation. AA synes också, främst på eget initiativ, fortlöpande ha blivit informerad om utredningen och om hur BB hade det. Av AA:s inlägga till JO och av HH:s yttrande framgår att AA i vart fall vid nio tillfällen haft kontakt med företrädare för polismyndigheten under tiden 1-4 maj 2005 då BB varit frihetsberövad.

I samband med att BB hämtades till förhör den 1 maj 2005 informerades AA om skälet härtill. HH hade för avsikt att ringa AA för att meddela NNs beslut den 1 maj 2005 kl. 17.40 att BB skulle vara fortsatt anhållen. AA förekom dock HH genom att ringa upp honom. Hon informerades då om handläggningen av ärendet och att det var åklagaren som ledde förundersökningen. HH lämnade sitt mobiltelefonnummer till AA och sade att hon kunde ringa även under kvällstid om hon hade frågor. Måndagen den 2 maj 2005 var AA i kontakt med företrädare för polismyndigheten och fick viss information. Den 3 och 4 maj 2005 hade AA flera kontakter i ärendet med OO och JJ.

Som framgår ovan har polismyndigheten inte underrättat och kallat AA till vissa förhör med BB och inte heller hört vem AA önskade utse som försvarare för BB. Det är beklagligt om AA dessutom har uppfattningen att polismyndigheten därutöver inte tillräckligt aktivt sökt kontakt med henne.

Ang. vissa beslagsfrågor

I början av maj 2005 togs en påse med kläder och en mobiltelefon i beslag från BB (1306-05-60153 och 1316-05-60147). Åklagaren hävde beslagen den 19 juli 2005. Den 15 september 2005 utlämnades föremålen till AA.

Assistenten SS har uppgivit att hon ansvarar för beslagtaget gods vid polisstationen i Kungsbacka. Hon försöker alltid lämna ut hävda beslag så fort som möjligt. Hon har inte något minne av när hon fick del av åklagarens beslut att beslagen var hävda. Hon skickar alltid ut skriftlig kallelse till den som skall hämta gods som varit i beslag. Hon skickade kallelse till BB omedelbart efter sin semester som slutade den 18 augusti 2005. Kopia av kallelsen är dock inte bevarad.

Det har inte antecknats till vem och när kallelserna skickades.

Bilaga 2 till JO:s beslut i ärende 1548-2006**FF**

BB anhölls den 1 maj 2005 kl. 13.10 av jouråklagare. Ärendet lottades den 2 maj 2005 på kammaråklagaren TT. TT var föräldraledig den 2 maj. Den 4 maj 2006 lottades ärendet om på kammaråklagaren GG.

Någon gång under dagen den 2 maj 2006 har jag fått besked om att jag skulle handlägga ärendet i TT:s frånvaro. Omständigheterna härvidlag är oklara. Jag hade mål i hovrätten i Göteborg med början klockan 10.00. Detta mål blev inställt.

Om det förhåller sig som jag har en minnesbild av så har en annan åklagare tagit de mål jag skulle ha haft under eftermiddagen. Det innebär att jag varit tillbaka i Halmstad efter lunch.

Jag har inte något minne av överväganden beträffande försvararfrågan den 2 maj. Av allt att döma har jag utgått från att domstolen kontaktats i denna fråga före eller efter anhållningsbeslutet den 1 maj. Annars hade jag begärt försvarare i samband med att jag gjorde framställan om målsägandebiträde. Min minnesbild är att jag först den 3 maj fått klart för mig att försvarare inte var förordnad. Jag har därför i samband med häktningsframställan framställt begäran om offentlig försvarare.

Förhöret beträffande händelsen sommaren 2003 hölls inte för att utreda den påstådda gärningen. Jag ville ha så mycket information som möjligt och – med hänsyn till den anhållnes ålder – så snabbt som möjligt för att belysa den anmälan som gjorts beträffande brott den 1 maj. Där fanns uppgifter från en målsägande som kunde ha betydelse för bedömningen av tillförlitligheten av uppgifterna i anmälan den 1 maj. Jag ansåg då att den anhållne borde få möjlighet att lämna uppgifter om sin syn på saken.

GG

BB hämtades till förhör den 1 maj 2005 såsom misstänkt för sexuell utnyttjande. Misstanken ändrades senare till våldtäkt. Förhör jml 23 kap 18 § rättegångsbalken hölls den 1 maj kl. 11.30. BB anhölls den 1 maj 2005 kl. 13.10. Dessa beslut fattades av statsåklagare LL vid åklagarkammaren i Uddevalla som tjänstgjorde som jouråklagare. Kammaråklagare NN, också i egenskap av jouråklagare, beslutade samma dag kl. 17.40 att anhållningsbeslutet skulle kvarstå.

Av åklagarkammarens diarium framgår att ärendet först lottades på åklagartjänst 9. Denna innehades vid tillfället av dåvarande extraåklagaren UU. Hon kom dock inte att ha någon del i ärendets handläggning. Den 2 maj lottades ärendet om till åklagartjänst 2 som innehades av kammaråklagaren TT. Denne var dock inte i tjänst den 2 maj och synes inte heller ha deltagit i ärendets handläggning.

Muntliga direktiv gavs den 2 maj av vice chefsåklagaren FF. Den 3 begärde hon BB häktad vid Varbergs tingsrätt. Det torde vara i anledning av detta som försvarare förordnades.

Anhållningsbeslutet hävdes den 4 maj 2005 kl. 14.55 av kammaråklagare VV sedan hon varit i kontakt med socialförvaltningen i Kungsbacka och behörig ledamot av

nämnden för individ- och familjeomsorg beslutat att BB omedelbart skulle omhändertas jml 6 § Lag om vård av unga. Därefter återkallade VV häktningsframställningen.

Den 4 maj lottades ärendet på min tjänst 6. Ärendet överlämnades till mig för handläggning efter att BB hade försatts på fri fot.

Förundersökningen redovisades den 5 juli 2005 och åtal väcktes den 15 juli 2005. Under utredningen hade det kunnat fastställas genom uppgifter från vittnen – bl. a. BB:s moder – att de gärningar som han var misstänkt för som skett under sommaren 2003, inträffat efter det att han fyllt femton år.

Samtliga beslag i ärendet hävdades den 19 juli 2005 av undertecknad. Såsom framgår av anteckning i åklagarkammarens diarium expedierade jag samma dag kopior till polisen i Kungsbacka. Om detta sker på något annat sätt än per post brukar jag särskilt ange detta. I detta fall finns ingen sådan anteckning. Det finns inte heller någon ytterligare anteckning om att dessa beslut skulle ha expedierats på nytt innan beslagen lämnades ut till BB.